

EX LIBRIS
ILLVSTRISSIMI VIRI,
DN. DAN. LVDOLPHI,
LIB. BAR. de DANCKELMANN,
S. REG. MAI. BORVSS. CONSILIARII
STATVS INTIMI, cetera,
BIBLIOTHECÆ ACAD. FRIDERICIANÆ
TESTAMENTO RELICTIS.

Xd. 28,

DISPUTATIO XXIV.
& ultima.

De

Tertia ac nobilissima
ANIMÆ FACUL-
tate Rationali.

Quam

D. O. M. A.

SVB PRÆSIDIO

TOBIÆ KNOBLOCH II,
Marcobrettani Fr., Med. & Phil.D.

*In celeberrima Witebergensium Academia
defendendam suscipiet*

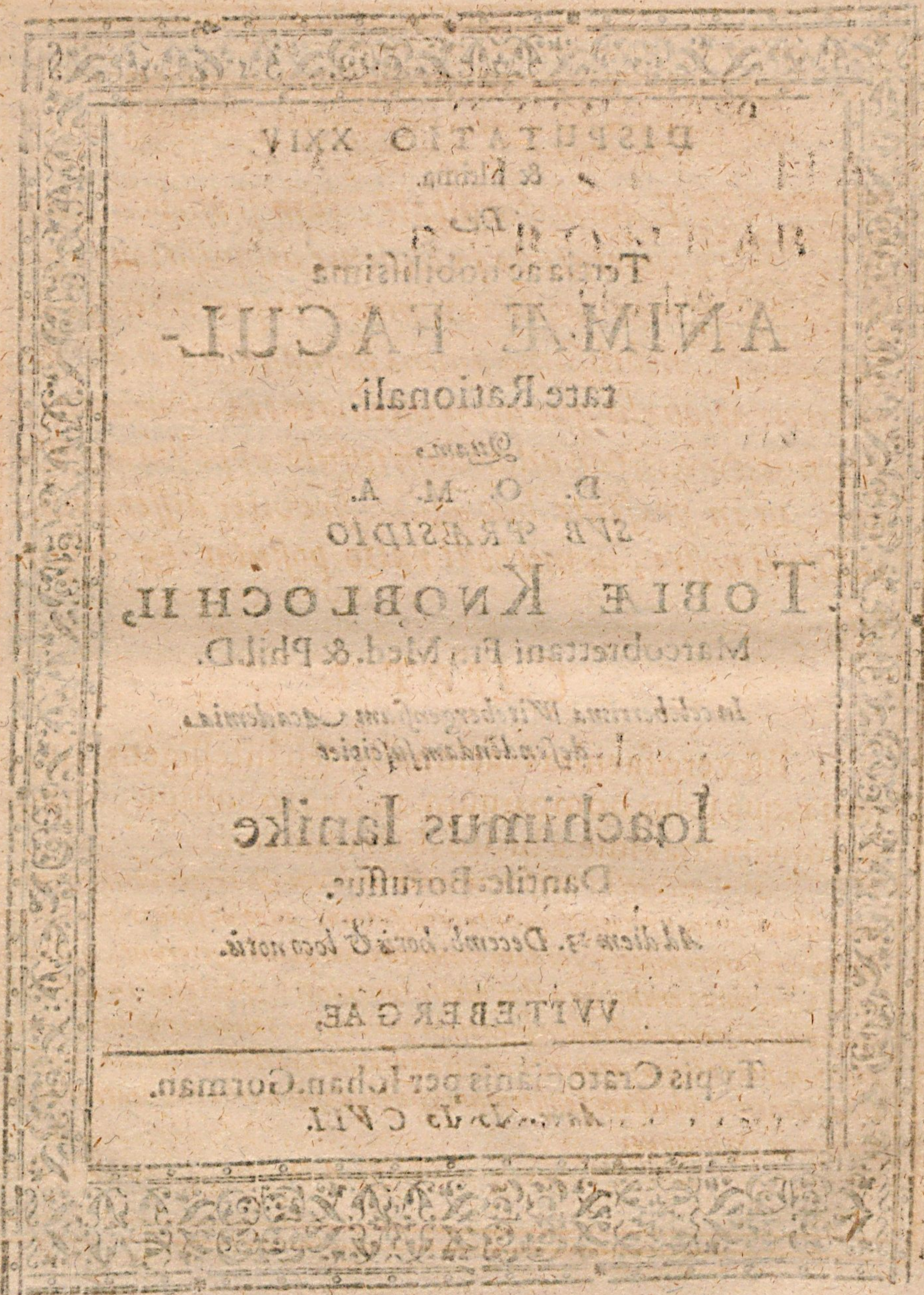
Ioachimus Ianike

Dantisc. Borussus.

Ad diem 23. Decemb. horis & loco notis.

VVITEBERGAE,

Typis Cratonianis per Iohan. Gorman.
Anno 1717.

DISPUTATIO XLIV
& hinc

TITULUS DE ANIMAE FACULTATIBUS

ANIMAE FACULT.

Facult. Rationalis.

Quaestio

D. O. M. A.

278 PARSIDIO

TORIE KNORROCHII

Magistrum in Artibus & Phil.D.

in Academia Libera Universitatis
Halleensis

Joachimus Janike

Dante. Bonif.

Al. d. h. s. s. Decem. h. s. s. s. s. s.

VVITTEBERGAE

Typis Christiani Gorman.
CIV.

DE anima facultate, cum sensitiva, tum vegetativa precedente disquisitione egimus, ac differuimus: Superest tertia ac nobilissima anima humana facultas, nimirum rationalis, quæ alias intelligentia, siue mens à grecis λόγος *logos* non admodum infulsè appellatur. De quâ, ut in presente hac *συστήσεσιν* breviter differamus, instituti nostri, ac methodi ratio postulat & requirit.

CAPVT I.

Est vero facultas rationalis, seu intelligens, vis animæ, quâ solus homo unum ex altero colligit, quæq; hominem maximè à bruto discriminat.

I. Si in universa Philosophia quid arduum & controversum fuit, certe hoc de anima rationali facultate negotium, adeò ut jure tripodis Musarum comparari possit. Quidam enim τὸ εἶναι plane rejecerunt: quidam τὸ τί εἶναι ignoraverunt, & adhuc multi ignorant. Quare ut in difficilissima hujus materia abstrusam scientiam pervenire tandem possimus opera precium nos facturos arbitramur, si accuratiori rationis trutina definitionem modo adductam pensitemus & singula ejus verba enucleatius evolavamus ac explicemus.

A 2 II. Duo

I I. Duo autem in premissa nostra definitione, potissimum membra nobis paulo studiosius ponderanda, & examinanda veniunt; Definitum nimirum & ipsa definitio, proprie & in specie sic dicta.

Definitum itaque est facultas Rationalis reliquarum humanae animae facultatum tertia & ultima, adeoque nobilissima & perfectissima, quae est operatio animae, à vegetativa & sensitiva facultate specie distincta, ipsis tamen à quibus fluunt animis (ut ita dicam) specie nequaquam distinctis, omnis enim anima intelligens est etiam sentiens, & omnis sentiens, est etiam vegetans seu vivens, hac enim sunt subalterna, & cadunt in unam & eandem animam.

III. Deinde si facultatem rationalem etiam cum ipsa anima conferamus, nihil differt hac ab illis, si nimirum per facultatem intelligimus actum primum. Nam ipsa anima est actus, ipsaque facultas agendi prima: sed si per facultatem denotamus aptitudinem agendi (in qua significatione facultates hic accipimus) tunc maxime invicem differunt, nam anima est forma substantialis in 7. Met 10. Sed facultas animae est qualitas. Neque tamen est, ut aliquis hinc cavillandi ansam sibi sumat: cum nos de unitate Essentiae animae differentes audiat, eamque distinctis operationibus, praeditam intelligit, ac propterea pluralitatem animarum evincere conetur. Nam haec una est praecipuorum Philosophorum certa & firma sententia, ab operationibus, numerum animarum nullo modo peti posse. Notum enim est, quod eadem forma, pro diversitate subjecti & organi, diversas edat operationes, sic forma ignis emollit & indurat, pro diversa materia, eadem forma aqua refrigerat & humectat: sic anima eadem vegetans spiritum & humorem producit; eadem anima sentiens, visum & auditum efficit. Atque hac de Definito dixisse sufficiant.

IV. Ad alterum itaque membrum progredimur, quod est ipsa definitio proprie sic dicta, in qua vicissim duo difficultatis nodi nobis expediendi sunt: Alter est Generis: alter differentiae specificae: Et quod ad primum attinet definitur Rationalis facultas, vis animae, tanquam genere restricto ac limitato. Nam vis quae nihil aliud est quam aptitudo &

do & δύναμις φυσική sine restrictione accepta, tam anima quam corpori attribuitur, ne itaq; genus hoc sua significationis ambitu definiti limites excederet, limitatione opus fuit qua addita determinatur cuius sit vis nempe anima, ubi nobis quorundam erronea occurrit opinio, qua serio, sed sine fundamentis contendunt, facultatem intelligentem seu rationalem simpliciter nihil aliud esse, quam ipsam animam essentiam, turpiter confundentes, ἐν ἑαυτῇ anima & δύναμις cum ipsa οὐσία anima, cum insunt, cum tamen hac invicem differant, ut subjectum & adjunctum. Adde, quod ipsa ἐνεργεῖαι sunt ex potentiis & à se velut causa & effectum discernantur.

V. Præterea quoque novam hic nobis litem Zabarella movet libr. de facult. anim. p. 636. qui genus hoc improbat, & facultatem hanc rationalem partem animæ mavult appellare: sed minus rectè. Nam hoc pacto, aut tres concesserit nobis, ut essentia: ita numero in uno individuo distinctas animas aut unam è tribus partibus compositam, partes enim teste Aristotele sunt, quæ totum constituunt. Vtram igitur fuerit nunc largitus Zabarella, vel monstrum, vel falsum fecerit. Atq; hac breviter etiam de genere.

VI. Superest differentia specifica altera definitionis pars, quæ sumitur ex proprio Rationis & intellectus effectum utpote colligere unum ex altero, quo forma Rationalis facultatis cum suo officio exprimitur, & quidem haud concinnè, siquidem omnis differentia in definitione, quatenus talis est, ἢ ἀναλογικῶς respondet formæ: veluti genus materiæ: officium autem formæ cum sit, rem formatam, tam informare quam à cæteris distinguere. Haud inutilis hic movetur questio utrum quaedam facultas humana animæ sit ἀλογα & irrationalis? Abstrusam autem & arduam hanc esse questionem, & novam præ se ferre subtilitatem, non solum ex Scaligeri assertionem manifestum est: Sed etiam cum primis vel hinc maxime liquet, quod Aristoteles jam dudum docuerit affectum esse ἐν τῷ λόγῳ animæ. contemplationem vero ἐν τῷ λογικῷ. Quam ob rem cum asserimus rationalem hanc animæ facultatem hominem à bruto discriminare, non id simpliciter intellectum volumus, ac si pars aliqua animæ sit bruta: alia vero rationalis: sed quod quaedam animæ facultas sit homini propria & specifi-

ca, hominem separans & distinguens à brutis: quaedam verò communis, quam homo cum ἀλόγους & irrationalibus communem habeat, ita nimirum, ut anima rationalis virtute in se complectatur, alias etiam aptitudines operandi, quibus etiam planta & bruta praedita sunt. Proinde totam animam rationalem dicimus secundum hanc tamen differentiam, quā Aristoteles 1. Ethic. cap. 13. usus est, potentiam rationalem distribuens, in unam, quae sit talis per naturam suam, & alteram, quae sit talis per participationem, ad hanc refert sensum & appetitum: ad illam duntaxat intellectum.

VII Deinde etiam porrò hic quaeritur, utrum facultas rationalis sit organica, ita ut in corpore existente certo semper utatur organo ad suas operationes? Respondemus nos, animam sejunctam quidem à corpore, sine organo intelligere, quae intellectio est hyperphysica, nobis secundum naturam plane ignota: sed in corpore existentem, necessario sua requirere organa. Spiritus nimirum idoneos, & commodam cerebri dispositionem. Hinc est quod non raro propter vitiosam cerebri, & spirituum constitutionem ejus operatio laedatur ut videre est in mania, melancholia, &c. Atq; haec sit brevis enodatio definitionis rationalis.

CAPVT II.

Discussâ definitione, enodatisque eiusdem membris; proximum est, ut ad inquirendum animæ rationalis causas & affectiones nos accingamus (cum scire teste Philosopho, nihil sit aliud quam rem per causas primas, primaq; Elementa cognoscere) ut hac ratione Rationalis facultatis essentia plenius nobis innotescat, fiatque notior. Quod nos praestitisse arbitror, ubi ejus cum principium & originem: tum locum &

cum & dotes principaliores, non minus sufficienter,
quam breviter perstrinxerimus.

I. Prinsquam ad distributionem particularium facultatum progredere-
mur, placuit cognitioni definitiva animæ rationalis, quam ex accuratio-
ri ejus definitionis inspectione & consideratione consequuti sumus, de-
monstrativam quoque ejusdem cognitionem subijcere, & contemplari, qua
omnium causarum tam internarum quam externarum notitiam requirit.
Non enim ex sola definitione qua sufficienter ex materia & forma confici-
tur, perfecta habetur scientia: sed omnes quoque rei affectus cognoscere
oportet. Quod vel maxime in nobilissima ac prestantissima hujus disputa-
tionis materia necessarium videtur, que summa jucunditate, maxima u-
tilitate ac dignitate sua, sese ad omnem veritatem, & cum primis ad my-
steria natura pervestiganda extendit, quippe que non abs re, quadam
quasi regula omnium formarum dicitur, omniumque actionum humana-
rum fons & origo habetur. Quanto igitur hac doctrina, ceteris est
prestantior ac pulchrior: tanto etiam difficilior, cognituque obscurior.
Siquidem illam à priori haud auspiciari possumus, ipsamque penitus animæ
naturam introspicere.

II. Ut itaque rem ipsam, sine ulteriore morâ aggrediamur, & ve-
ram facultatis rationalis originem & principium venemur, aliorum hac in
parte post habitis opinionibus, cum Aristotele statuimus, animæ rationa-
lem facultatem, velut ipsam etiam animam ab animabus parentum, sicut
corpora à corporibus propagari, quam propagationem vocant ex traduce.

III. Cum anima hominis tota, & cum primis secundum facultatem ra-
tionalem immortalis, & ratione finis æterna sit & merito habeatur, ulterius
queri non immerito potest utrum principium habuerit, nec ne? si n. finem
non habet, utique etiam non habebit principium: nam qua sunt generata
ea quoque attestante Philosopho intereunt. De hac spinosa questione, cum
inter veteres: tum recentiores magna semper fuit controversia. Nam
quod attinet animam plantarum & bestiarum, de his res in confessa est.

Plerique

Plerique enim fatentur, eas per semen deducti à parentibus ad liberos: sed de hominis anima adhuc disceptatur à multis

IV. Quidam enim transmigrationem animæ posuerunt, ac si anima ex homine in hominem, ex homine in bestiam, & vicissim ex bestia in hominem micret.

V. Quidam dicebant, Deum ab initio omnes omnium individuorum animas creasse & has post formationem corporis infundere.

VI. Quidam denique, docent, animas postquam corpus iam formatur, creari & infundi à Deo, quarum tamen opinionem nulla ad veritatis metam collimat.

VII. Prima enim toto, (quod ajunt) cælo aberrat: Verissimum enim est axioma, quod ea, quæ specie & essentia differunt, animabus quoque differant, utpote forma substantiali ac informante. Bestias vero & homines, specie & essentia differre, nemo inficias ibit. Quid ergo obstabit, quo minus quoque animabus differunt: quia differentia introducta, labascit & in summum abit, de transmigratione animæ, opinio.

VIII. Ad alteram deinde quod attinet opinionem, facilis ejus erit profligatio, utpote, quæ nulla nec ratione nec sacrarum literarum autoritate nitatur: sed potius absurda innumera procreet.

IX. Tertiam denique opinionem haud scio an ullus ex recentioribus amplecti possit, exceptis iis, qui negant peccatum originale, & Deo adscribunt quod homo peccet, & damnetur: hæc videntur necessario sequi tertiam hanc opinionem. Nam si anima cum facultatibus suis creatur indies & infunditur: vel integra erit justa & optima, vel vitiosa & corrupta originali peccato antequam infunditur: sed neutrum pie videtur affirmari posse; non illud, nam sic vel plane negabitur peccatum originale, quod est contra veritatem sacrarum literarum, aut dicendum, animam à corpore pollui & corpus, non animam esse peccati originalis πῦρόν δεικνόν, quo similiter nihil dici potest absurdius.

X. Vero itaq; magis consonam esse & Aristotelis autoritate niti, nostram censemus sententiam, qua statuimus, animam hominis, ut ipsum hominem venerari

generari, formari & in semine hominis potestate primum inesse animam, & postea in actum traduci: & ut clarius dicam, anima non fit ex seminis substantia, tanquam ex materia, qua vere corruptibilis est: sed ipsi semini tanquam vehiculo cuidam, ab anima parentis vis hac anima substantialis infunditur, qua postquam membra ex conceptu jam formata, idonea sunt ad operationem, in actum perfectum producitur & agit.

XI. Probatur autem hac sententia sequentibus rationibus 1. quia generatio totius est compositi, & naturalissimum est, ut quodlibet vivens ex se similem speciem procreet. 2. Quia hoc ipsum etiam Aristotelis suffragio conprobatur, qui ex professo de origine animae differens, totam doctrinam concludit, quod dixerit, quomodo in foetu & semine insit animus, & de terminaverit potestate inesse, non actu. Deinde idem Aristoteles aliquoties affirmat hominem, generare hominem: non potest autem homo esse, qui animam intelligentem non habet, siquidem à nobiliore parte, anima scilicet est, & denominatur homo. Denique semen potestate hominem, ut & frumentum, esse asserit: nullamque facit differentiam inter semen hominis, frumenti & equi, Neque tamen à merè naturali agente hoc fieri putamus, ut Deum excludamus: sed cum generalem illam Dei actionem, qua conservat ordinem naturae à se constitutum, tum etiam actionem quandam Dei specialem accedere, à qua divinum illud, quod in semine parentum potentia latet, beneficio πλαστικῆς δυνάμεως excitari, & in actum traduci verisimile est.

XII Quod si nobis hic Physicorum objiciatur axioma, Generationem unius, esse alterius corruptionem. Respondemus illud duntaxat locum habere in corporibus, non in formis, nam haec nec generari dicuntur, eo modo corpora passim in prima Philosophia, quippe cum forma nihil aliud sit, quam vis quadam agendi substantialis: Hujus talis propria & peculiaris natura, atque conditio est, ut in idonea materia vim substantialem sibi similem excitare, & quasi infundere possit, sua tamen salva substantia, velut hoc declarari potest forma ignis in candela accensa. Tantum igitur abest, ut
B producta

producta anima filii corrumpatur anima parentis ut etiam nihil de hujus decedat substantia, cum sit per se individua & incorporea.

XIII. Verum hinc nova fruticatur ac pullulat quaestio, cum omnes anima origine sunt pares, an quoque substantia & perfectione sua inter se sint aequales & aequae perfecta? affirmativam autem tanquam verisimiliorem amplectimur, quod nimirum anima humana omnes aequales sint, quantum ad substantiam & perfectionem attinet, & meliorem non fuisse anima *ὄνοια* Nestoris, quam Therstis; sic enim specie eadem non discriminari ostendit Aristoteles. Secundum operationes vero pares & aequales non sunt, siquidem aequaliter perfectas eas non edunt, propter organorum diversitatem, quae sunt instrumenta anima: sensus enim inter. i, quorum ope intelligentia operationem mens exercet, cum facultates sint corporeae & organicae, mutabiles sunt eorum actiones & lesionibus multis obnoxiae: his impeditis vel laesis impeditur κατὰ συνβεβηκός actio etiam intellectus. Et tantum de origine facultatis rationalis anima. sequitur locus & sedes ejusdem.

CAPVT III.

Postquam de rationalis facultatis existentia & essentia dictum est haecenus, supersunt ejus adhuc affectiones, de quibus ut in posterum differamus, instituti nostri ratio postulat: Harum autem affectionum praecipua est locus seu sedes, quae huic facultati cum ipsius animae Essentia communis est. Quarenti igitur respondemus: animam esse in toto corpore, & in qualibet parte totam, intellige secundum essentiam & potentias, non verò secundum quantitatem.

I. Ani.

I. Animam incorpoream omnibus in aperto ac propatulo est, quo modo verò, & ubi insit queritur: plerique enim docuerunt, animam obtinere certum quendam locum in corpore, ex quo suas spargat facultates, ad reliqua membra: Veluti rex quidam in aliquo loco certam sedem obtinet, per suos tamen ministros regit & administrat totam regionem. Et hunc locum cor esse opinabantur illi, qui unam posuerunt animam: qui tres agnoscunt, concupiscentem in Epate, irascentem in corde, intelligentem in cerebro collocant: Solus Averroes animam rationalem astantem in corde, sentientem & informantem diffusam per totum corpus esse dicebat.

II. Nos vero asserimus, animam esse in toto corpore, secundum essentiam suam & in qualibet ejus parte, ducti his rationibus. 1. Omnis enim forma materiam informans & constituens compositum, est extensa ad extensionem materiae. 2. Hoc etiam praeterea unio & conjunctio materiae & forma informantis requirit, ut una ad alterius extensionem extendatur, & in parte materiae sit pars forma. 3. Denique hoc ipsum forma natura evincere ipsa videtur: adeo enim divina res forma est, ut cum sit substantia, aliam totam sui impleat substantiam, ita, ut ex utraque fiat unum. 4. Tandem si anima esset in unica tantum parte, hac sola diceretur homo. Sed consequens est absurdum: Ergo & antecedens. Copulatum probatur, quia homo est compositus ex corpore & anima, & ubi anima hominis, ibi homo, si igitur anima tota esset in aliqua parte, hac sola diceretur homo.

III. Quare vera manet nostra assertio: ubi tamen hoc potissimum observandum est; quod anima non aequè sit in singulis partibus, sed in corde habeat suum esse principale, in reliquis verò esse participatum. In corde siquidem radicatur, ideoque prius animatur, quam reliqua corporis membra, ad quae postea anima substantia diffunditur. Vnde nonnulli audientes, quod anima per totum corpus diffusa sit, collegerunt ejus quantitatem, quam tamen in anima plane negamus, eò quod anima in sua substantia nullo modo quanta esse aut dici possit, cum sit ὅλως ὅλον sine partibus ἡγεῖα δίοε: dicitur autem quanta ratione corporis per quod diffundi-

diffunditur: sicut lumen non est quantum, quantum tamen dicitur ratione corporis illuminati: Nec tamen etiam ex negatione actus secundi anima, secundum quem facultas intelligendi non in omnibus membris humani corporis deprehenditur, ejus actum primum & diffusionem quispiam recte negarit? Nam anima est aliud secundum substantiam, quam habet à se ipsa, aliud ratio seu intellectio, ad quam requiritur organum idoneum. Etiam si igitur in pede, vel alibi sit anima secundum substantiam, ibidem tamen non intelligit, quia destituitur organo, quod in solo cerebro reperitur.

IV. Tandem etiam coronidis loco circa questionem de loco & sede anima, quari solet, an cuique homini sua sit anima, & quomodo illa sedi suae satisfaciat, assistendone, an informando? Ad quam respondemus falsam & impiam esse illorum sententiam, qui unam numero esse animam intelligentem, quae omnibus hominibus obsistat, affirmare non verentur. Sequeretur enim 1. Identitas & summa correspondentia actionum, cogitationum scientiarum & artium, &c. 2. Contrarietas operationum in eadem mente. 3. Infinita series absurditatum. Sic enim idem affirmare possemus de plantis piscibus & quadrupedibus. Atque sic hujus precipuam facultatis Rationalis affectionem vidimus; Reliquum nunc est, ut ad ejusdem dotes, quae etiam affectionibus annumerari possunt, accessum faciamus.

CAPVT IV.

De animæ dotibus superiori disquisitione, procul dubio ea in medium allata fuerunt, quæ potissimum facultatem vegetativam & sentientem decernere poterint. Quare ne actum agere videamur, de dotibus duntaxat Rationalis facultatis nobis differendum erit, quæ sunt immortalitas, divinitas quædam, & respectu fi-

Et finis æternitas; quas dotes huic facultati non ut proprias, sed ut communes cum cæteris assignamus.

I. De anima dotibus ut paucis hic ageremus, ansam nobis illorum dederunt opiniones, quæ partim animæ immortalitatem negare: partim etiam facultati rationali attribuere eam duntaxat non erubuerunt. Ut itaque rem ordine persequamur de incorruptibilitate & immutabilitate primo loco differemus. Probamus autem illam potissimum rationibus Aristotelicis (nihil dicentes interim de sacrarum literarum testimoniis, maximi ponderis) contra illos qui asserere non verentur, Aristotelem ne gry quidem de animæ immortalitate scrivisse. Rationum autem Philosophicarum pondera hæc sunt. 1. animus est αὐτοτελής & seipsum perficit. 2. est αὐτοκίνητος & seipsum movet. 3. quia omnia directe, etiam sempiterna intelligit, adeoque seipsum per reflexionem: atqui à natura mortali non potest intelligi immortale. 4. Res varias atque diversas mira celeritate percipit & judicat. 5. Non habet contrarium à quo possit corrumpi, adde quod vivens etiam possit mori: sed mortem cadere in vitam, nemo prudens dixerit. 6. Adhæc ea sunt caduca, quæ sunt in tempore: ea autem dicuntur esse in tempore, quæ tempus mensurat, sed animus est mensura temporis, non tempus animi, ideoque est supra tempus, neque illius sentit injurias. 7. Mens à vehementi intelligibili non corrumpitur, sicut sensum corrumpit excellens sensibile: Intelligibile enim, quo est perfectius, eo magis perficit intellectum, scientia n. rerum metaphysicarum imbutus animus longe prestat popularium artium perito, quomodo ergo mortalis? sed quid opus est pluribus cum ex ipso Aristotele infinita loca decerpere possimus, in quibus expressis verbis animam intelligentem, impatibilem, immortalem & sempiternam esse affirmat, si esset id hujus loci.

II. Eant igitur osores isti Aristotelis, perfricent frontem, si quam habeant, ac dicant Aristotelem nullam de immortalitate animæ habuisse notitiam. Verum non hic immerito queritur, an hæc dotes duntaxat animæ facultatis rationalis sint propria, an cum reliquis facultatibus communes.

Priori negato, posterius affirmamus propter summam animæ simplicitatem ac unitatem. Quemadmodum enim se habet trigonus ad pentagonum; ita se habet anima sentiens ad vegetantem, & intelligens ad sentientem: Sed trigonus & pentagonus, in una eademque figura numero unum & idem sunt; sed pro diversis angulis dicitur trigonus, dicitur etiam pentagonus. Ergo anima quoque sentiens & intelligens in uno eodemque individuo, unum & idem numero sunt, sed pro diversis operationibus diversa dicuntur. Deinde si facultates animæ species sunt subalterne, ita ut omnis anima intelligens etiam sit sentiens & vegetans, & vivens in homine, nulla quoque anima sentiens & vegetans poterit dici mortalis, si intelligens & rationalis immortalitate donata est. Atque hæc breviter de definitione facultatis rationalis, item de ejus causis affectionibus & dotibus dixisse sufficiant: superest adhuc ejus distributio.

CAPUT V.

Cognita facultatis rationalis natura, consideratisque ejusdem affectionibus in genere, ordo postulat, ut in sequentibus, beneficio distributionis eam in specie quoque cognoscamus; proinde nunc ad facultates animæ rationalis particulares accedentes, duas amplectimur & profitemur; Intellectum puta seu ἰσχυρῶς. Et voluntatem seu βούλησιν.

I. Ut nos intra cancellos & limites disputationis nostræ contineamus, nec extra oleas, ut dici solet vagari videamur, discussis iis, quæ uberiori definitionis declarationi inservire, & majorem lucem adferre videbantur, ad eam nunc partem styli convertimus, quæ proximè definitionem insequitur, puta ad distributionem. Vbi inter alias, quæ nobis se hic offerunt, difficultates, primum tale nobis occurrit dubium: Vtrum scilicet anima

anima dari possit distributio, cum ea sit αὐτοτελής, αὐτοκίνητος, ἀδιαιρέ-
τος, ἄσπαστος, ἠσώματος. Ad hoc respondemus animam quoad es-
sentiam nullam pati quidem distributionem: sed tamen quoad operatio-
nes distinctam esse ubi porro queritur, utrum in partes, vel facultates
fiat distributio? quippe membra huius distributionis partes appellari
non posse supra, contra mentem Zabarella concludentes, asseruimus; hic
vero ea facultatem nomine insignire vetat ratio, siquidem absurdum est,
referente Zabarella, facultatem habere aliam facultatem, & facultatem
facultates insequi? Nos contra id nihil absurdi habere arbitramur, quod
facultas facultatem habeat, & una alteri subiecta sit: communior enim
& generatior facultas, si plures angustiores & specialiores, seu particu-
lares agendi vires & facultates s. b. suo complexu, ceu generis ambitu
comprehendit, suum propterea nomen non amitti, nec aliquam absurdi-
tatem importare ob id videtur. Tandem etiam hoc loco quari solet, an
facultates istae ab anima essentia vel re ipsa vel ad minimum ratione di-
stinctae sint? Nam triplices de hac questione extant opiniones, quorum
duae sunt extrema, tertia medium tenere videtur. Extremarum opi-
nionum una affirmat realem animae & facultatum eius distinctionem:
altera vero essentialem earundem Identitatem. Hinc Scaliger ait, fa-
cultates animae rationalis non esse accidentia, nec differre à se invicem,
neque ab essentia animae: imò ait, unam eandemque rem esse animam, in-
tellectum & voluntatem. Zabarella vero utramque extremam opinio-
nem castigat, & quasi mediam tueri videtur, sed cum hanc questionem
magna ex parte in explicatione. 2. Theseos discussimus, brevitatis studio-
si, eandem hic denuo discutere nolumus, differentes interea ejus
uberiorem enodationem, ad ipsius dispartitio-
nis actum.

CA-

CAPVT VI.

Est autem intellectus facultas animæ, res intelligibilis intelligens, cognoscens & dijudicans, qui secundum diversum modum intelligendi duplex statuitur nimirum *ἡ ἀποθετική & ἡ ποθετική.*

I. *Etsi varia sunt opiniones facultatis intelligentis, ea tamen, quæ mentem primò respiciunt, duplices sunt: nimirum cognitio, & appetitio: vel quod idem est Intellectus & voluntas, quæ divisio ex subjecti diversa natura, vel potius ex modo considerandi subjectum desumpta videtur. Nam res quæ est in intellectu, vel vera est, vel falsa, vel bona, vel mala. Cognitio est operatio intellectus, in vero & falso occupata: sed appetitio respicit bonum & malum. Facultates autem illæ in quas Rationalis facultas dividitur sunt particulares specialiores: nam unius animæ essentialis tres principales sunt facultates. Una propria Rationalis: communes duæ, sentiens & vegetans, quas quidem habere species alias, sed non esse propriè essentialis istius animæ species docemus. Et cum in technologia & doctrina constitutione concedendum est iis, qui docent, ut docendi gratia constituent facultates quasdam quasi totales: hoc est, vel integrales, vel generales: ita & nobis minime vitio verti potest, si facultates generales, in specialiores subinde, melioris doctrinæ ergo, dispescamus.*

II. *Et ne longius progrediamur consideranda nobis hîc proponitur definitio intellectus, tanquam primæ particularis facultatis, cuius partes sunt definitum, genus & differentia specifica.*

III. *Definitum est intellectus, qui similis est sensui: æque enim formas & species rerum intelligendarum recipit, atque sensus simulacra sensibilia, easque non actu, sed potestate continet. Differunt tamen in eo, quod sensus non quodvis sensibile, sed determinatum percipiat, intellectus autem omnia intelligat. Ab aliis cognitio nuncupatur. Et hæc est definitio.*

IV. Ge.

4. Genus deinde definitionis huius, est facultas anima, qua aptitudo animae intelligentis denotatur, quae specialior est facultate intelligente cum sub ipsius complexu contineatur.

5. Sequitur differentia specifica, qua desumpta est ab obiecto & effecto. Obiectum intellectus sunt *τὰ νοητὰ* intelligibilia seu res intelligibiles, quae omnia fieri intellectus est aptus. Ita quidem ut non simul, sed successive: nam dum huic speciei seu notioni intentus est, ut diiudicet eam, non potest fieri species alia nisi desinat esse res illa. Quod enim recipit, oportet nudum esse ea re quam recepturum est, & omni natura eius. Talis igitur cum intellectus sit, iure ἀπαρὸς dicitur, eo quod in sua natura non habet quicquam ex obiectis recipiendis.

6. Res porro intelligibiles, quae intellectus obiectum constituunt, ratione essentiae miris modis variant. Quaedam enim earum, omni prorsus materia carent, ut substantiae immortales & simplices: quaedam verò constant materiâ, in quibus aliud est ipsa res, aliud essentia rei. Arist. 3. de anim. cap. 4. tex. 15. Quamvis autem omnes illae res sunt obiectum intellectus, tamen ea quae accidentibus materialibus sint adumbrata physica potissimum considerationi subiiciuntur. Suntque, vel singulares, vel universales, quae utrum omnes ab intellectu percipiantur, certant multi. Nam Philosophantium sermone tritum est, rationem & mentem tantum esse universalium, sensum verò singularium. Philippus quidem & alij, res etiam singulares in intellectu ponunt: Verum nos cum Aristotele dicimus, sensum esse singularium, mentem & intellectum universalium. Neque est ut Deum nobis obijciant, ut rem singularem & ab intellectu perceptibilem: Nam etsi Deus extra intellectum sit res singularis, mens tamen nostra ideam universalem concipit, & eam ex operibus beneficio sensuum haurit, proinde ultrò hinc sequitur, Universalia ab intellectu prius percipi, quam singularia, quia haec reflexè, illa verò directè intellectus percipit. Denique etiam seipsum intellectus percipit non quidem per
C speciem,

speciem, sicut cetera Entia materiata, sed per reflexionem. Atq; hæc de obiecto.

7. Effectus cuius fit mentio in specifica huius definitionis differentia, triplex est, pro triplici specie intellectus, & modo cognoscendi. Intellectus enim vel simplex est, qui simplices rerum notionis apprehendit & cognoscit: vel Compositus; usq; Noeticus vel Dianoeticus: huius est dijudicare, illius cognoscere, veluti simplicis fuit intelligere. Modus cognoscendi itidem triplex est: aut enim simplices rerum essentias cognoscimus quatenus sunt, vel non sunt; unde apprehensio simplicium: aut simplices rerum essentias componimus atq; dividimus, quod fit affirmando vel negando: aut deniq; unum ex altero colligimus. Circa triplicem verò hunc Effectum duo potissimum nobis evolventa veniunt. Eius sc. Operatio, & modus operandi.

8. Operatio eius est intellectio & reminiscencia hæc in præteritis: illa in præsentibus rebus occupata est. Intellectio porro est, quæ rem cognoscit & non tantum actio est, sed etiam passio quedam. Actio est quatenus sua vi interna, mens intelligit & iudicat. Passio contra est quatenus species intelligibiles apprehendit, quæ tamen non perimens, sed potius perficiens est per se. Reminiscencia tandem est recognitio universalis, facta beneficio discursus, ex phantasmatum universalium reliquiis, spiritibus animalibus impressis. Et hæc de operatione ipsa.

9. Modus autem operandi fit per speciem: sed quid ea sit abstrusa & obscura est questio. Non enim substantia erit: quomodo enim se intulit in sensum? quibus artibus eadem exiens à seipsa & manens in seipsa, translata per diversa subiecta penetrat ad intellectum in quo figat sedem. Neq; est pura relatio ad obiectum, sic enim Ens non erit, nec intellectus movebitur & res æternas cognoscet, siquidem purus putus respectus movere non potest. Iulius Scaligar 4. concurrere ad totam intelligendi

gendi actionem docet. Primum quod educit speciem è materia, nimirum lucem ad visionem: Alterum speciem, quæ educitur; Tertium ipsam impressionem speciei in intellectum: quartum intellectum, quibus, ait, positus, res ipsa quoque, unde species sive notio evocatur primo statim loco ponenda est.

10. Νῆς παθητὸς seu patiens est, qui formas & species rerum in se recipit. Sed ὄντος παθητὸς seu agens species à patibili intellectu receptas, & potestate intellectas, facit actu intelligi.

11. Intellectus substantia unus est, sed diversos in se considerandi modos complectitur, ob quos duplex etiam statuitur: Patiens & agens, quæ divisio desumpta est, ex ipsa anima operatione; nam intellectus activus, dicitur ipsa conceptus universalis ex phantasmatis collectio sive productio. Passivus autem vocatur ipsa abstracti universalis cognitio & dijudicatio. Philippus aliter distinguit activum intellectum à passivo; illum vult esse ingenium, solertiam, & facultatem inveniendi quid bonum, utile, vel verum sit: hunc vero nuncupat iudicium de re inventa. Intellectus præterea, quem Patientem nominamus, nudus quidem accedit, secundum Aristotelem (licet perperam sentiat, & id nos non concedamus) & est similis tabulae rase, capax tamen nihilominus est omnium formarum & notionum. Hinc à latinis capax, materialis, possibilis & potentialis appellatur: Huius vero ut triplex est conditio sive status (alio atque alio modo consideratus) inde triplicia quoque nomina sortitus est, 1. Dicitur enim Intellectus in potentia, vel quia nihil in se continet eorum, quæ intelligi possunt & debent: vel quia cum quadam intelligat, quadam tamen ignorat. 2. Idem ille intellectus in Habitu appellatur quando aliquo modo continet ea, quæ intelligenda sunt, & intelligi possunt: sed non intelligit, veluti dormientes intelligunt, vel vigilantes, qui jam ea de re, quam intelligunt,

non cogitant. 3. Dicitur autem etiam intellectus in actu, quoties intellectus in habitu, speciebus acquisitis utitur, & ενεργεία operatur & intelligit, quoniam actu & re ipsa non solum habet species, sed utitur quoque ipsis, considerando obiectum intelligibile. Quod denique etiam attinet ad intellectum agentem est ille. 1. χωριστός separabilis non utens organo corporeis. 2. est ἀμιγνής, non mixtus cum sensibilibus intellectis corporibus. 3. est ἀπαθής, impatibilis, nullique interitui obnoxius. 4. & ultimò, secundum suam essentiam est merus actus & ενεργεία cum tantum agat & nihil patiatur.

12. Intellectus porro qui actu existit est simplex & compositus: Ille simplices rerum notitias tantum apprehendit: hic easdem animo conceptas componit, ac dijudicat. Estque Νοητικός & Διγνωτικός.

13. De intellectu hucusque ἐν πλάτῃ differuimus, qualis & quotuplex ille sit consideratus cum in actu, tum in potentia conjunctim: Nunc ulterius, de eodem quoque ἐν εἰδῇ dicturi sumus qualis sit quatenus actu existit, quoque sit vel esse generum possit. Est autem & dicitur intellectus in actu, qui non solum species acquirit, & possidet: sed etiam acquisitis & possessis actu utitur & hic à modo cognoscendi tergeminus est.

14. Unus in apprehensione simplicium occupatur, quæ perficitur definitionibus & divisionibus. Vocatur ab Aristotele ἐνοεῖς ἀπλῶν νοημάτων καὶ ἀδιαρέτων. Unde cum nos simplicem nuncimus.

15. Alter componit & dividit, & res simplices ita disponit, ut deinde veritatis & falsitatis iudicium consequamur. Existit autem veritas & falsitas illa, vel ex causa rerum, vel ex causa rerum & temporis simul. Causa rerum est in rebus necessariis. Causa rerum & temporis simul, etiam in naturalibus civilibus, & in rebus agendis: Ob id quoque Noeticum hunc intellectum vocamus, ut potè cui insita sunt, cōmunes illæ notiones, quas greci νοήσας ενεργείας quæ omnium scientiarum prima sunt semina: notitiæ tamen

tamen ista, ob materia densitatē, ad tempus sepulta jacēt, unde illud Aristotelicum: Nihil est in intellectu, quod non prius fuerit in sensu, non κατὰ παντός, sed κατὰ μέρος & vorum sit.

16. Tertius deniq; intellectus discurret, & ex collatione diversarum rerum aliquid colligit, unde λογισμὸς ἢ Δίγνωσις, discursus sive ratiocinatio appellatur, grecis Δίγνωσις.

17. Fit autem hic discursus ratiocinando vel ordinando; illud ex compositione trium noematum, consequentiam infert: unde quid consequens quid inconsequens sit, iudicatur: hoc inter plures sententias, ex noematum pluralitate concinnatas, ordine concinnat, easq; pro natura sua luce & claritate collocat: unde ordinis & confusionis iudicium consequitur. Reducuntur autem posteriores due species intellectus ad compositum intellectum, de cuius compositione utrum unico actu, an verò pluribus fiat? multum à multis controversatur.

18. Nos affirmativam tuentes sententiam cum Aristot. dicimus, cum totum aliquod habens partes, ut totum & unum, quoddam mens expendit, illud, uno eodemq; tempore totum ὅλως percipi: sic intellectus sententiarum, propositionem, unico actu totam apprehendit: siquidem non negamus intellectum singulis conceptibus prius propositionem membratim per artes intelligere, his autem pluribus sigillatim conceptis, totum axioma, nisi unico superveniente actu, percipere.

19. Νοητικὸς contra est, cum mens sine discursu notionem suas disponit, vel componendo, vel dividendo. Διγνωτικὸς contra est, qui ab uno ad aliud discurret, & ex collatione diversarum rerum, aliquid colligit. Uterq; hic intellectus ratione habituum intellectuum, est vel θεωρητικὸς vel πρακτικὸς..

20. Duæ sunt species intellectus compositi, sicut eas paulò ante declaravimus. Prima fit sine discursu altera cū discursu q̄ quomodo fiat ostendūt verba definitionis. Cū n. aliquid ex collatione diversarum

rum rerum colligimus discursu utimur; secus fit cum duntaxat
vel affirmando componimus, vel negando dividimus: Unde
συνθεσις καὶ διαίρεσις τῶν νοημάτων.

21. In hunc itaq; modum cum intellectus species agit,
componit, deducit, species cū intellectu ita conjūgitur, ut intellectus
dicatur, fieri res intellectu. Quod tamen non simpliciter est accipi-
endum, aliās enim cum homo intelligeret lignum, vel ferrum
intellectus eius feret lignum, vel ferrum materiale & homo esset
tale quiddam: sed quodam modo & κατ' ἀναλογίαν dicitur fieri
res ipsa spiritualiter, seu ut loquuntur subiectivè: recipiendo ni-
mirum imagines, & receptas judicando: unde recte Aristoteles
intellectum τὸ παντῶν εἰδῶν appellat.

22. Θεωρητικὸς seu contemplativus est, qui tantum in-
telligit & ratiocinatur propter cognitionem.

πρακτικὸς contra, qui intelligit & ratiocinatur propter
opus.

22. Ultima hæc divisio intellectus in activum & con-
templativum, ratione habituum intellectualium introducta est,
& ab obiecto ipso depromitur: nam res in intellectum cadens vel
est necessaria vel contingens. Contingens vel oritur ab electione,
vel ab intellectu. Hæc ποιητικὴ, illa πρακτικὴ dicitur. Hinc triplex
habitus mentis: Contemplativus in re necessaria, & est principi-
um prudentiæ: Activus seu Poeticus in efficiendis rebus, & est
principium artis, nos tamen hunc sub activo intellectum volumus.
Deinde etiam sine differunt intellectus contemplativus, & acti-
vus; huius enim finis est opus: illius scientia & cognitio.

Hic agit & efficit: ille contemplatur,
ut intelligat.

Et tantum de intellectu, primâ facultate
particularium.

CAPVT

C A P. VII.

Hucusq; de prima particulari facultate Ratio-
nis actum est, nimirum de intellectu: sequitur
nunc altera, Voluntas, quæ est animæ intelligentis
vis, quâ ea, quæ ab intellectu apprehensa & ius-
dicata fuere, homo vel eligit, vel averſatur: Scali-
gero volitio dicitur.

1. *Varias esse operationes facultatis intelligentis, ex supra
dictis notum esse arbitramur, interim tamen eas, qua mentem pri-
mò respiciunt duplices esse, non ignorandum est; quarum una co-
gnitio, de qua hætenus dictum est: altera appetitio, de qua
in posterum dicetur, nuncupatur. Vulgò intellectus & volun-
tas. Pervenusta autem & jucunda est Scaligeri subtilitas
quâ hanc questionem de voluntatis cum intellectu collatione di-
scutit, quam, ut hoc loco attingeremus, opera præcium nos facturos
arbitrati sumus, Nam nonnulli sunt qui ex assertione Aristotelis,
in libris Ethicorum, qua Deum solâ sui intellectu beatum esse
contendit, evincere conantur, intellectus nobilitatem multis para-
sanguis post se relinquere præstantiam voluntatis, cum tamen veris-
simum sit, ratione finis, & beatitudinis voluntate nihil esse nobili-
us, ut pote quæ sola sit beatitudinis perfectio, cuius dūtaxat inchoa-
tio est intellectus. Sed cum uberior huius questionis declaratio, in
ipsa voluntatis definitione lateat, cæteris, quæ hic afferri poterant,
posthabitis ad eius examen nos accingamus, in quo dicendum no-
bis erit breviter, tã de ipso definito, quam de partibus definitionis.*

2. *Definitum est voluntas, & ab Aristotele, vocatur
appetitus rationalis, & quidem non immeritò: sicuti enim sensiti-
vo appetitu trahimur in bonum à sensu apprehensum; ita volunta-
te, tanquam appetitu movemur ad bonum monstratum, ab
intelle-*

intellectu, vulgo autem appetitum triplicem faciunt: naturalem, sensitivum & rationalem. Hinc queritur quomodo appetitus sensitivus à rationali differat: ubi triplex discrimen potissimum occurrit: primum est introductum ratione obiecti, nam illius est bonum & malum particulare, & cum materia conjunctum: huius verè est universale, & ab omni materia separatum. Deinde rationalis appetitus non delectabilia tantum curat, sicut sensitivus: sed etiam honesta.

Alterum discrimen desumitur ab adjuncta libertate, voluntas enim libera est secundum essentiam suam: appetitus sensitivus necessarius: oblato enim convenienti bono, non potest non appetere, nec potest repellere & nolle. Tertium & ultimum discrimen fluit à causa efficiente, quia sicut appetitio sensitiva fluit à cognitione sensus communis: sic voluntas, à ratione procedit. Et hæc de definito.

Super est definitio ipsa, in qua dicitur voluntatem esse vim anime intelligentis, ubi per vim, aptitudinem & facultatem particularem intelligimus: per electionem & aversionem actiones voluntatis. Eligimus enim ea quæ tanquam bona approbamus: unde voluntas boni cuiusdam opinione ducta, quod bonum & utile videtur, eligit. E contra fugimus ea, quæ tanquam malum improbamus: unde voluntas mali quâdam specie mota, quod malum & inutile videtur, rejicit. Ubi præterea per judicata & ab intellectu apprehensa, obiectum designatur; de quo, ut de actionibus voluntatis, paucis his agemus. Obiectum itaque voluntatis, est bonum in genere, à precedente cognitione intellectus monstratum, & eius contrarium malum, sive sit vere bonum, vel φανόμενον apparens bonum, malum vè. Actiones verò voluntatis, sunt velle: nolle, & suspendere actionem & assensum: Suntque apud eos, qui summum bonum rectè intelligunt, bonæ: apud illos, qui non intelligunt, malæ. Sed omnes hæ actiones, sunt vel Elicitæ, vel Imperatæ. Elicitæ sunt, quæ à voluntatis propria natura eliciuntur: Imperatæ sunt, quas voluntas fieri imperat per inferiores potenti-

tentias, quæ obedire possunt: quales sunt locomotiva & appetitus sensitivus, In illam voluntas habet imperium *δεσποτικόν*; in hunc incertum plane: Nam interdum gubernatio eius excutitur, interdum admittitur quanquam agré, & non nisi *ποδλυκώς*: in appetitum naturalem, seu vegetativam potentiam, nihil juris & imperij habet: quia illa agit omninò naturaliter. Quod tandem attinet principium à quo excitetur voluntas ad obeundum suas actiones, sentimus cum acutissimo Scaligero, voluntatem per se & à seipsa internoq; principio excitari ad ea, quæ sunt expetenda vel fugienda, quo & ipsam quandoq; mentem & seipsam ad proprias actiones edendas incitat. Et hæc sunt operationes facultatis rationalis, præter quas tamen adhuc aliæ etiam dantur, quæ cum plus commercij cum corpore habere videntur, ut sunt facultas loquendi, vis ridendi, & potentia dicendi eas hoc loco præterire placuit.

Atq; hæc de anima rationali, ut à sensu nimirum remota, ita & difficillima, producere voluimus. Meliora & quæ ad lucem huius pertinere videntur, in iplo disputationis conflictu *σὺν θεῷ* sumus audituri.

COROLLARIA,

1. Vtrum forma, an materia, an accidens sit causa æquata, per quam individuum ab alio distinguatur primò?

Resp. *Accidens non potest esse: quia nullum accidens substantiam constituit, imò omne substantiâ posterius. At posterius, nullum prius constituit quia sic actu non est. At nihil causat actu, nisi ipsum sit actu. Nec materia; quia hæc substantia imperfecta. At imperfectum non producit substantiam perfectissimam: cum nihil agat ultra suam speciẽ. Ergo erit forma. Sed distinctione hęc opus: est enim forma triplex: una generalis, altera specialis, tertia deniq; individualis. Generalis non est: quia hæc animal constituit. Nec specialis: hæc enim speciem: ut anima rationalis hominem. Iam ergo tandem devenimus ad individua seu individuificam (ut*

D

loquuntur)

loquuntur) quam causam adequatam esse, ut unum individu-
um ab altero distinguatur, intrepidè statuimus.

2. Vtrum intellectus nudus sit, & similis ratæ tabulæ?

Resp. Negamus: Primo ob autoritatem sacrarum literarum.
Deinde videatur Goclen. & Scalig. qui affirmant intellectum in-
fitas habere quasdam notitias nobiscum nascentes: ubi tamen non
insciamur illud istas nimirum notitias per se rudiores esse, ac mi-
nus firmas: ideoq; partim inductione & sensu: partim etiam do-
ctrinâ & exercitatione roborari ac confirmari.

3. Vtrum species intelligibilis sit idem, quod intell. actio.

Resp. Intellectio & species intelligibilis sunt idem subiecto, sed
diversa secundum essentiam. Species enim. est causa sine qua ne-
quit fieri intellectio; Et est modus intelligendi. At intellectio est
actio intellectus immanens.

4. An agens intellectus sit necessarius?

Resp. Affirmamus, 1. propter obiecta intelligibilia, quæ trans-
fert de ordine in ordinem. Mercen. in diluc. & Zab. f. 921. Secundo
propter effecta quæ sunt, species materialis abstrahere, purificare &
tegumenta loci, temporis, figura, quantitatis, coloris, aliq; acciden-
tia, quæ non sunt rei essentialia, removere & puriora phantasmata
passibili intellectui offerre, & quæ duâq; voutæ erant, facere opere
ipso voutæ.

5. Vtrum intellectus semper moveat voluntatem.

Resp. Quod sic: si modo internum voluntatis principium non
excludatur; à quo movetur etiam intellectus, & impellitur.

6. Vtrum voluntas & electio sit puerorum?

Resp. Duâq; volendi & eligendi pueris non derogamus:
Sed cûq; & eligendi actionem propriè sic dictam. Deinde cum
duplex sit Electio, communis quæ fit sensus ductu & propria quæ
rationis iudicio dirigitur: illam pueris relinquimus:
hanc verò derogamus.

Laus D E O.

Inches

Centimetres

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

23

TIO XXIV.

ima.

obilissima

FACUL-

tionali.

nam

M. A.

ÆSIDIO

NOBLOCH II,

Gr., Med. & Phil.D.

*bergensium Academia
ndam suscipiet*

us Ianike

. Borussus.

mb. horis & loco notis.

BERGAE,

is per Iohan. Gorman.

17 CVII.

Handwritten text on the book's spine, partially visible.